

CULTURE AND ART

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.1.7>

DYSKURS KULTUROWY JAKO CZYNNIK KONOTOWANEJ KOMUNIKACJI OSOBY ZMARGINALIZOWANEJ SEMANTYKA FRAZEOLÓGICZNA

Tetiana Andrushchenko

*doktor nauk filozoficznych, profesor,
kierownik Katedry Nauk Społecznych*

Narodowej Akademii Muzycznej Ukrainy imienia P.I. Czajkowskiego (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-0381-171X

tanya_atv@ukr.net

Adnotacja. W proponowanym opracowaniu zwrócono uwagę na problem badania semantyki jednostek frazeologicznych dyskursu społeczno-politycznego jako skutecznego czynnika manifestacji procesu komunikacyjnego w kontekście specyfiki umiejętności językowych polityków mających na celu stworzenie negatywnego wizerunku przeciwników. Istnieją dwie warunkowe grupy funkcyjne wyrażen frazeologicznych w celu stworzenia negatywnego obrazu przeciwnika politycznego:

- a) zamiar dokonania aktu mowy surowego potępienia;
- b) zamiar dokonania aktu mowy zawołowanej ostrej kpiny.

Słowa kluczowe: jednostka frazeologiczna, dyskurs społeczno-polityczny, tekst, umiejętności językowe, frazeologizacja myśli, utwór mowy, ocena subiektywna.

CULTURAL DISCOURSE AS A FACTOR OF CONNOTATIVE COMMUNICATION OF MARGINAL PERSONALITY: PHRASEOLOGICAL SEMANTICS

Tetiana Andrushchenko

*Doctor of Philosophical Science, Head of the Department of Social Sciences,
Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music (Kyiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0001-6701-8035

tanya_atv@ukr.net

Abstract. In the research main attention is paid to the problem of studying the semantics of phraseological units of socio-political discourse as an effective factor in the manifestation of the communication process in the context of the specifics of the speech activity of politicians aimed at creating a negative image of opponents. Two conditional functional groups of phraseologized statements on creation of a negative image of the political opponent are allocated:

- a) intent to commit a speech act of harsh condemnation;
- b) the intention of committing a speech act of veiled sharp ridicule.

Key words: phraseological unit, socio-political discourse, text, speech activity, phraseologization of thought, speech work, subjective assessment.

КУЛЬТУРНИЙ ДИСКУРС ЯК ЧИННИК КОНОТОВАНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАРГІНАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ: ФРАЗЕОЛОГІЧНА СЕМАНТИКА

Тетяна Андрущенко

*доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри суспільних наук*

Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-0381-171X

tanya_atv@ukr.net

Анотація. У пропонованій розвідці увага приділяється проблемі вивчення семантики фразеологічних одиниць суспільно-політичного дискурсу як дієвого чинника прояву комунікаційного процесу в контексті специфіки мовленнєвої діяльності політиків, спрямованої на створення негативного образу опонентів. Виділяють дві умовні функціональні групи фразеологізованих висловлювань щодо створення негативного образу політичного опонента:

- a) намір вчинити мовленнєвий акт суворого осуду;
- b) намір здійснити мовленнєвий акт завуальованого різкого глузування.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, суспільно-політичний дискурс, текст, мовленнєва діяльність, фразеологізація думки, мовленнєвий твір, суб'єктивна оцінка.

Вступ. У центрі наукової уваги дослідників мови є спілкування як діяльність, що реалізується людиною в конкретних культурно-історичних та суспільних умовах відповідно до заданих мотивацій із проєкцією на добір різноманітних мовних засобів. З огляду на це науковці пильніше зосереджуються на таких властивостях мови, як функціональна спрямованість, творчий характер, місце і роль у відтворенні світосприймання окремої людини й народу-нації загалом.

Фразеологічна семантика, що є об'єктом соціального, філософського та психолінгвістичного аспектів, постає не лише як щось природне та закріплене у вітальності людини як природний інстинкт її самозбереження, а передусім як соціально-історичний, культурно зумовлений феномен. На думку Л.А. Калмикової, «фразеологізми як особлива субстанція в ієрархічній структурі мовних одиниць належать до лексичних засобів мови і мають свою специфіку. Їх, як і інші мовні категорії та явища, можна аналізувати й розглядати не лише як одиниці мови, а й як психолінгвістичні та психологічні одиниці, розмежовувати й об'єднувати з науковою метою за їх функціональним призначенням у межах мовленнєво-мовних, індивідуальних і соціальних процесів. Отже, важливою психолінгвістичною проблемою є вивчення фразеологізмів як сталих комунікативних одиниць і встановлення специфіки кожної з них з урахуванням особливостей фразем вторинно номінативних компонентів мови» (Калмикова, 2014). Отже, людина в процесі пізнання навколишнього світу висловлює своє ставлення до нього, даючи йому ту чи ту оцінку.

Розуміння мови як засобу втілення певної цілеспрямованої діяльності викликає інтерес до інструментальних можливостей висловлювання, трактування якого залежить від адресата. Адресат стає учасником комунікації не як глобальна особа, а як особа, що відповідає амплуа мовця, тобто спілкування спрямовує увагу на відношення між суб'єктом процесу комунікації та його мовленнєвим витвором.

У лінгвістиці питання мовної організації політичного тексту не зазнали широкого опрацювання. Поза увагою мовознавців перебуває й проблема вивчення специфіки суспільно-політичного дискурсу в контексті мовленнєвої діяльності української політичної еліти, мовотворчості представників масмедіа, які висвітлюють суспільно-політичні аспекти життя нашого соціуму, хоча окремі питання прагматичного потенціалу дискурсу висвітлено в працях В.І. Карасика, М.Л. Макарова.

Вважається, що фразеологізми, як правило, належать до активної комунікації людини в розмовно-побутовому стилі. Однак упродовж останніх років залучення цих оперативних одиниць до мовленнєвої практики все частіше спостерігається в публіцистичному та офіційно-діловому (усній формі) стилях. З огляду на це вивчення фразеологічної семантики у суспільно-політичному дискурсі є одним з актуальних напрямів науки про мову.

Фразеологічні одиниці суспільно-політичного дискурсу слід розглядати як конотації, необхідні для маніпулятивного впливу на співрозмовників, як специфіку кодування думки політичного діяча, який має робити певний вибір і долати всілякі перешкоди на шляху до досягнення поставленої мети. Фразеологічна семантика кодує невизначеність, яка зумовлена нестабільністю суспільно-політичних орієнтирів як окремої людини, так і соціуму загалом.

Перш за все суспільно-політична фразеологічна думка виникає як своєрідний захист мовця від потенційних змін, які часто є некерованими, непередбачуваними, що й вимагає від мовця вдаватися до фразеологізованого вираження власних висловлювань, кодуєчи в такий спосіб потрібні смисли. Тому окремі дослідники цілком слушно зазначають, що репрезентативні коди – прийнятий у вибраній культурній традиції набір мовних знаків, за допомогою яких реципієнту стають зрозумілими жанр і специфіка майбутнього повідомлення – є одним з основних засобів під час передавання текстів іншомовного походження – навіть якщо реципієнт не знає мови текстового наповнення, за допомогою жестів, рухів на екрані, міміки персонажів він розуміє загальну картину. Усе сказане зумовило *актуальність* нашого дослідження.

Об'єктом пропонованої праці виступають фразеологічні одиниці суспільно-культурного дискурсу.

Предметом розвідки є психолінгвістичні особливості відтворення фразеологізованого висловлення в конотованій комунікації особистості.

Метою нашої праці є виявлення специфіки семантики фразеологізованих одиниць суспільно-культурного дискурсу в контексті дослідження комунікації публічної особи.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

1) охарактеризувати особливості мовотворчості у суспільно-культурному дискурсі; 2) виявити специфіку конотації фразеологізованих висловів суспільно-культурного мовлення; 3) дослідити психоментальні й духовно-культурні особливості творців фразеологізованих висловів у суспільно-культурній комунікації.

Методи дослідження. Для вивчення фразеологічної семантики в культурному дискурсі використано метод спостереження, описовий метод, комплексний, діалектичний метод, який необхідний для аналізу колізійності та суперечливості фразеологічної семантики, а також психолінгвістичний текстовий аналіз.

Культурна інтенція, визначена типом мовної особистості адресанта, потребує більш ретельного дослідження, адже це особлива характеристика комунікативної поведінки мовця, націленого на створення офіційної ситуації з метою впливу на свідомість та дії співрозмовника. Ця інтенція об'єктивується у відповідному лексико-граматичному і стилістичному оформленні контекстних ситуацій, їх емоційно-експресивному навантаженні, оцінних модусах.

Нам видається цілком закономірним той факт, що, вивчаючи основні питання прагматики тексту, інтерес дослідників поширюється не лише на сферу функціонування мови, але й на питання залежності цього

функціонування від самих мовців (комунікантів, користувачів мови), оскільки пізнання мови – це пізнання цілого світу не просто окремого індивіда, а всіх, хто володіє цією мовою.

У процесі дослідження культурного дискурсу великий інтерес викликають комунікативні дії, які є засобом досягнення особистістю своїх прав на отримання блага. У цьому аспекті значна роль відводиться переходу від побутового дискурсу до інституціонального, який будується за певним шаблоном, але «ступінь трафаретності різних типів і жанрів цього дискурсу різний» (Карасик, 2004: 234), адже йдеться про специфічний різновид спілкування між людьми, які за певних умов, навіть не будучи знайомі між собою, повинні спілкуватися за нормами, що встановлює соціум.

У дослідженні мови помітний інтерес науковців викликає функційний підхід із культурною, ментальною проєкцією на мовленнєву діяльність, одним із найважливіших аспектів якої є текст як певна форма збереження інформації. Однією з найпоширеніших форм збереження інформації є культурна та вербальна форма, а сам процес передачі цієї інформації називається спілкуванням. Як цілком слушно, на наш погляд, зазначає О.Л. Каменська, «вербальна форма передачі інформації здійснюється у вигляді осмислених текстів. Текст є цілком універсальним засобом, який може використовуватися як у системах масової комунікації (газети, радіо тощо), так і в індивідуальних (текст, яким обмінюються між собою співрозмовники)» (Каменська, 1980: 4).

Упродовж останніх років значну увагу дослідників привертає втрата автентичності публічної особистості, зменшення її морального та духовно-творчого потенціалів, втрата віри та проблема кодування їх у фразеологічній семантиці. З огляду на це ключовим аспектом статті є втілення окремою людиною певних суспільно-політичних конотацій у фразеологічній мовотворчості, що взагалі дає їй змогу, у тому числі й через специфіку власного образного висловлювання, відчувати себе владною особистістю.

Наш науковий інтерес викликає проблема вивчення оцінних значень, об'єктивованих мовою в акті комунікації, зокрема і суспільно-політичної, чим є текст.

Суспільно-політичний дискурс є особливим типом комунікації, оскільки інтегрує риси дискурсів, які функціонують у різних сферах життя суспільства. Він вважається певним чинником поєднання політичної сфери з іншими сферами суспільного життя з метою формування взаємодії та порозуміння між владою та суспільством. Показово, що типи комунікативних актів у названому дискурсі визначаються, зокрема, соціальним становищем учасників спілкування, що є цікавим у процесі вивчення шляхів фразеологізації думки як публічної особистості, так і людей, які є активними членами суспільства.

Упродовж останніх років увагу науковців усе більше привертає вивчення взаємозв'язку мови і свідомості, мислення і мовленнєвої діяльності людини. У мові здійснюються акти розуміння людиною світу, через мову відбувається процес набуття й усвідомлення людиною інформації про навколишній світ, який пов'язаний з реалізацією певної когнітивної діяльності людини. Т.Г. Фесенко зазначила, що «за своєю природою думка людини передбачає, з одного боку, незалежний від неї матеріальний світ, що відображається нею, а з іншого – вербальні засоби її вираження. Реальна дійсність відображається у нашому мозку як процес мислення та як нагромаджене знання про цю дійсність, що репрезентується у матеріальних формах мови» (Фесенко, 1994: 149).

Людина та дійсність взаємодіють у мові. Тому зусилля дослідників мови спрямовані на вивчення мовної системи на основі комплексного – лінгвістичного, культурологічного, лінгвопсихологічного аналізу. Нашу увагу привертає проблема вивчення фразеологічної семантики в контексті створення негативного образу опонентів у суспільно-політичному дискурсі.

У працях вітчизняних і зарубіжних науковців міститься виявлення особливостей оцінної модальності та логіки оцінок, а також функціональної природи оцінки у структурі окремого тексту (зокрема, Н.Д. Арутюнова, О.М. Вольф, О.А. Івін, Т.А. Космеда та ін.). Дослідників цікавлять процеси «мовленнєтворення», а також сприйняття і формування мовлення в їх співвіднесеності із системою мови. Крім цього, значно посилюється інтерес науковців до людини як носія мови, до інтерпретації мови як динамічної системи мовленнєвої діяльності особистості.

Сучасна українська літературна мова як мова певної української культури, яка переживає упродовж останніх років чимало політичних інновацій, є джерелом надзвичайно привабливого в дослідницькому аспекті мовного матеріалу, який повною мірою відображає семантичні перетворення в лексико-фразеологічній парадигмі на тлі процесу переоцінки особистісних характеристик, а також формування нових суспільно значущих цінностей. Зокрема, інтерес культурологів викликає креативний потенціал різноманітних мовних засобів, що дозволяє прогнозувати і формувати якість оцінки політичних явищ чи персоналій в адресата публікації. Помітна роль у цьому аспекті належить фразеологічній семантиці, оскільки фразеологічні одиниці є природними носіями сконцентрованого вираження народом культуротворчого світосприйняття.

В основі творення фразеологізованих одиниць (у широкому розумінні фразеології) суспільно-культурного дискурсу є метафора. Тому сутність семантичних перетворень компонентів аналізованих нами висловів полягає в тому, що фразеотворчі компоненти в процесі фразеологізації розвивають у собі нові конотації.

Метафора у фразеології розкриває певні відношення навколишнього світу і є своєрідним чинником розкриття асоціативних зв'язків та образної мисленнєвої діяльності мовців. У цьому сенсі слушною є думка В.М. Вовк, що «метафора дозволяє усвідомити, схопити суть явища, а сама картина навколишнього світу... створюється з цілого комплексу уявлень і поглядів на дійсність і соціальну структуру» (Вовк, 1986: 62).

Культурні діячі у зв'язку з певним побоюванням втрати свого статусу, політичної сили, рейтингу тощо активізують пошуки донесення своїх думок до широкого загалу, залучаючи до свого мовлення (переважно усного) найрізноманітніші метафоричні моделі, які ми кваліфікуємо як фразеологізовані утворення суспільно-політичного дискурсу, адже вони вирізняються цілісністю значення, відтворюваністю, експресивністю, що виявляється через метафору.

У суспільно-культурному дискурсі мова виконує функцію маніпулятивного впливу, який базується на оцінці як очевидній, так і прихованій. Тому цілком логічно, що вплив на прихильника чи опонента через створення або зміну оцінного фразеологізму в прагматично зумовленому контексті є одним із найпоширеніших прийомів. Автори медіапублікацій, як правило, залучають до текстової тканини креативні характеристики, які лунають з вуст відомих політичних діячів. Такі вислови містять у своїй семантиці приховані або очевидні посили, що формують у свідомості адресата асоціації і сприйняття певного характеру.

Нашу увагу приділено фразеологізованим одиницям, у семантиці яких кодується в культурі певного народу негативне ставлення до опонента, оскільки це явище є доволі типовим для суспільної комунікації між представниками різних культур, народів, що, очевидно, зумовлюється специфікою конкурентної боротьби за владу в країні, руйнівною силою якої є почуття тривоги й неприязні через усвідомлення можливої втрати свого соціально-культурного становища.

Створення або зміна оціночної значущості фразеологізму пов'язані з певним фрагментом культурної символіки та контексту. Роль контексту у створенні нової оціночної значущості фразеологізованої одиниці виявляється в компонентному її складі, оскільки слова-компоненти містять негативну семантику й виступають у ролі своєрідних ярликів, штампів, догм.

Медійні тексти характеризуються помітним насиченням оцінної семантики з метою маніпулятивного впливу на широкі верстви населення. Якщо зважити на те, що культурні діячі доволі часто у публікації вкраплюють власні суб'єктивні оцінки, можемо говорити про те, що створення негативного образу окремого індивіда може варіюватися в межах зміни знака оцінки з «+» на «-» і навпаки.

Показово, що насичення культурного дискурсу фразеологізованими одиницями, символами афористичного походження відбувається в період глибокої кризи в країні. Іншими словами, якщо мовлення культурних діячів, яке цитується журналістом, рясніє образними словесними формулами з негативною семантикою, для суспільства це є своєрідним сигналом про економічну, соціальну чи культурну кризу, що викликає помітний дискомфорт та маргіналізацію.

Маргінальна мовопрактика окремих людей є прагматичним чинником комунікативної ситуації, відтвореної в набутті кваліфікаційних характеристик, переважно негативних, які створюють образ опонента, покликаний забезпечити неприйняття адресатом.

За нашими спостереженнями, оцінні фразеологізовані вислови суспільно-культурного дискурсу є неоднорідними за своїм конотативним та маргінальним навантаженням: деякі носять більш м'який характер вираження негативу й тим самим не викликають гострої реакції з боку адресатів, а деякі доволі різко, іноді брутально характеризують маргінала, що, зокрема, зумовлено психоментальними й духовно-культурними особливостями їх творців. Тому ми виділили умовно дві семантичні групи фразеологізованих одиниць щодо можливості створення негативного образу політичного опонента:

- а) намір здійснення мовного акту різкого засудження;
- б) намір здійснення мовного акту завуальованої гострої насмішки.

Особливість фразеологізованих сполук, залучених до першої групи, полягає в тому, що їх інтерпретація викликає глибоке негативне ставлення до особи, якій дають характеристику маргінала через сталу мовну формулу, компонентами якої є лексеми із негативними конотаціями. Часто це образливі, принизливі словосполучення чи речення, що містять клички, перекинуття прізвиськ, нецензурну лексику тощо й викликають засудження з боку адресата, як-от наприклад:

- я не тітушка, я – Йовбак; тітушка-переросток (вислови про «героя» збройного протистояння в Мукачевому, який у спортивних штанах зі зброєю в руках начебто допомагав правоохоронцям);
- включіть мікрохвона в задньому проході (вислів Івана Плюща часто використовувався в ЗМІ з метою засудження недбалого ставлення високопосадовця до власного мовлення);
- ПТН ПНХ (вислів використовується в інтернет-виданнях як вияв зневаги й гострого засудження високопосадовця країни-агресора).

Специфіка фразеологізованих одиниць, які ми виокремили в другу групу, полягає в тому, що вони, окрім негативного семантичного навантаження, мають конотативні забарвлення (насмійка, глузування, намагання викликати несерйозне сприйняття опонента). Однак такі оцінки мають не лише викривальний характер, вони виконують функції словесної зброї, яка змушує маргіналів злитися, скаженіти, боятися й ненавидіти. Саркастичні висловлювання привертають увагу пересічних громадян своєю дотепністю і сміливістю, а тому є зручними мовними одиницями як для мовлення політиків, так і для мовної тканини медіатекстів:

- Допа «вдарився» у християнський соціалізм (йдеться про народного депутата, прізвисьце якого з метою глибокої образи назвало трансформації);
- які Зайці, така й екологія (глузливе ставлення до Міністра екології Івана Зайця).

За нашими спостереженнями, мовлення практично кожного пізнаваного пересічними громадянами маргінала насичене колоритними слівними формулами, у яких кодується неприхильне ставлення до найсильніших конкурентів і які починають сприйматися як готові мовні одиниці, що характеризуються відтворюваністю та образністю.

Висновки. Дослідження показало, що фразеологізованих одиниць із позитивним семантичним навантаженням у культурному дискурсі побутує дуже мало. Очевидно, це пояснюється тим, що наше суспільство підсвідомо більше цікавиться подіями, зорієнтованими на маргінальні та скандальні викриття, конфліктні колізії, різного роду звинувачення. І в такий спосіб учасники комунікації намагаються подолати негативні відчуття, поява яких зумовлена дисбалансом між нормами і принципами, які домінують у зовнішньому світі, та найпотаємнішими прагненнями індивіда. Тому дописувачі ЗМІ активують оцінні вислови, які власне й повертають до цих аспектів увагу адресата. Завдяки такій мовотворчості формується публічний негатив довкола тих чи тих культурних діячів, їх сприйняття відбувається в тому числі і завдяки влучній фразеологізованій одиниці, у семантиці якої кодується весь потенціал негативного ставлення до практично незнайомої нам людини переважно за її відношенням до професії, яка сприймається суспільством як маргінальна, що є негативною, значить несе певну загрозу.

Отже, залучений до аналізу фразеологічний матеріал дозволяє відтворити процеси маргінальної культури мислення і світосприйняття як відомих культурних діячів, так і пересічних громадян, оскільки слугує засобом створення мовних образів, за допомогою яких людина може спрямовувати залежно від мети свою мовотворчу активність на певний об'єкт чи суб'єкт.

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. Москва : Наука, 1988. 341 с.
2. Бакай Б.Я. Функціонування фразеологізмів в переломні моменти історії народів Європи (на матеріалі української, російської, англійської, німецької, французької мов у періоди Першої та Другої світових воєн) : автореф. дис. на здобуття канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Київ : Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, 2000. 16 с.
3. Вилунас В.К. Основные проблемы психологической теории эмоций. Психология эмоций. Москва : Педагогика, 1984. С. 56–77.
4. Вовк В.Н. Языковая метафора в художественной речи: Природа вторичной номинации. Киев : Наукова думка, 1986. С. 62.
5. Калмикова Л.А. Психолінгвістичні аспекти фразеології як теоретико-методологічні засади збагачення мовлення дітей експресивно-стилістичними засобами мови. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2014. С. 66–74.
6. Каменская О.Л. Текст как средство коммуникации. *Сборник научных статей МГПИИЯ им. М. Тореца*. 1980. Вып. 158. С. 3–11.
7. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва : Гнозис, 2004. 390 с.
8. Кунин А.В. Английская фразеология (теоретический курс). Москва : Наука, 1970. 344 с.
9. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. Москва : Гнозис, 2003. 280 с.
10. Масенко Л. Мова і політика. Київ : Соняшник, 1999. 97 с.
11. Маслоу А. Психология бытия. Москва : Рефлекс-Бук; Киев : Ваклер, 1997. 300 с.
12. Мизецкая В.Я. Художественная картина мира и её модификации. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія на межі тисячоліть*. 2000. С. 171–179.
13. Скляренко О.Б. Теоретична і дидактична філологія. *Серія «Філологія»*. 2016. № 24. С. 63–69.
14. Степанова А.А. К вопросу о процессах производства и восприятия устойчивых выражений. *Материалы конференции «Жизнь языка в культуре и социуме-3»* (20–21 апреля 2012 г.). Москва : Изд-во «Эйдос», 2012. С. 355–357.
15. Фесенко Т.А. Концептуальное моделирование как метод изучения ментальной реальности человека. *Когнитивная семантика. Материалы Второй международной школы-семинара по когнитивной лингвистике* (11–14 сентября 2000 г.) Тамбов : Изд-во ТГУ, 1994. С. 149–151.

References:

1. Arutyunova, N.D. (1988). *Tipy' yazy'kovy'kh znachenij: Oczenka. Soby'tie. Fakt* [Types of language meanings: Evaluation. The event. Fact]. Moscow: Nauka [in Russian].
2. Bakai, B.Ya. (2000). *Funktsionuvannia frazeolohizmiv v perelomni momenty istorii narodiv Yevropy (na materialy ukrainskoi, rosiiskoi, anhliiskoi, nimetskoj, frantsuzkoj movu periody Pershoj ta Druhoj svitovykh voien)* [Functioning of phraseology in the turning points of the history of the peoples of Europe (on the material of Ukrainian, Russian, English, German, French during the First and Second World Wars)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: Kyiv National University named after T.G. Shevchenko [in Ukrainian].
3. Vilyunas, V.K. (1984). *Osnovny'e problemy' psikhologicheskoi teorii e'moczij. Psikhologiya e'moczij* [The main problems of the psychological theory of emotions. Psychology of emotions]. Moscow: Pedagogika [in Russian].
4. Vovk, V.N. (1986). *Yazykovaia metafora v khudozhestvennoi rechy: Pryroda vtorychnoi nomy'natsyy* [Linguistic metaphor in artistic speech: The nature of the secondary nomination]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
5. Kalmykova, L.A. (2014). *Psikhohinhvistychni aspekty frazeolohii yak teoretyko-metodolohichni zasady zbahachennia movlennia ditei ekspresyvo-stylistychnymy zasobamy movy* [Psycholinguistic aspects of phraseology as theoretical and methodological principles of enriching children's speech with expressive and stylistic means of speech]. *East European Journal of Psycholinguistics*, 66–74 [in Ukrainian].
6. Kamenskaya, O.L. (1980). *Tekst kak sredstvo kommunikacii* [Text as a means of communication]. *Sbornik nauchnyh statej MGPIIYA im. M. Toreza – Collection of scientific articles of the Moscow State Pedagogical Institute named after M. Torez*, 158, 3–11 [in Russian].

7. Karasik, V.I. (2004). *Yazykovoj krug: lichnost', koncepty, diskurs [Language circle: personality, concepts, discourse]*. Moscow: Gnozis [in Russian].
8. Kunyn, A.V. (1970). *Anhlyiskaia frazeolohiya (teoretychesky kurs) [English phraseology (theoretical course)]*. Moscow: Nauka [in Russian].
9. Makarov, M.L. (2003). *Osnovy teorii diskursa [Fundamentals of the theory of discourse]*. Moscow: Gnozis [in Russian].
10. Masenko, L. (1999). *Mova i polityka [Language and Politics]*. Kyiv: Soniashnyk [in Ukrainian].
11. Maslou, A. (1997). *Psykholohiya bytyia [Psychology of being]*. Moscow: Refleks-Buk; Kyiv: Vakler [in Russian].
12. Mizeckaya, V.Ya. (2000). Hudozhestvennaya kartina mira i eyo modifikacii [Artistic picture of the world and its modifications]. *Visnik Harkivs'kogo nacional'nogo universitetu im. V.N. Karazina. Inozemna filologiya na mezhi tisyacholit – Bulletin of Kharkiv National University named after V.N. Karazin. Foreign philology between thousands*, 171–179 [in Ukrainian].
13. Skliarenko, O.B. (2016). Teoretychna i dydaktychna filolohiia [Theoretical and didactic philology]. *Seriia: Filolohiia – Series: Philology*, 24, 63–69 [in Ukrainian].
14. Stepanova, A.A. (2012). K voprosu o protsessakh proyzvodstva y vospriatyia ustoichyvykh vyrazhenyi [To the question of the processes of production and perception of set expressions]. *Materialy konferencii "Zhizn' yazyka v kul'ture i sociume-3" – Conference materials "Life of language in culture and society-3"*, pp. 355–357. Moscow: Yzd-vo "Eidos" [in Russian].
15. Fesenko, T.A. (1994). Kontseptualnoe modelyrovanye kak metod yzucheniya mentalnoi realnosti cheloveka. Kohnytnvnaia semantyka [Conceptual modeling as a method of studying the mental reality of a person. Cognitive semantics]. *Materyaly Vtoroi Mezhdunarodnoi shkoly-seynara po kohnytnvnoi lynchvystyke*, pp. 149–151. Tambov: Yzd-vo TSU [in Russian].